

Рівненський державний гуманітарний університет
Художньо-педагогічний факультет
Кафедра образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва імені
Степана Шевчука

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи на здобуття ОС Магістр

**Категорія свободи в філософії Григорія Сковороди крізь призму
сучасного українського мистецтва (на прикладі творчої роботи
«Невловимий птах»)**

Виконала: здобувачка вищої освіти

II курсу ОС Магістр

спеціальності 023 Образотворче

мистецтво, декоративне мистецтво,

реставрація

Клочун Анастасія Павлівна

Керівник: доц. Власюк О. П.

Рецензент: Доктор філософії,

ст. викл. Шепеть Т.М.

Рівне-2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
1 АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СВОБОДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ТА МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ.	
1.1 Категорія свободи в філософії Григорія Сковороди.....	13
1.2 Свобода як ідеал сьогодення.....	20
1.3 Відображення категорії свободи у сучасному українському мистецтві.....	25
2 ІДЕЙНИЙ ЗАДУМ МИСТЕЦЬКОЇ РОБОТИ «НЕВЛОВИМИЙ ПТАХ»	
2.1 Напрацювання ескізної бази дипломної роботи.....	30
2.2 Основні композиційні прийоми у творенні проєкту.....	37
3 ГОЛОВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ	
3.1 Використання необхідного інструментарію і матеріалів у виготовлені декоративного пласта.....	40
3.2 Основні технологічні етапи творення мистецького виробу.....	43
3.3 Матеріальні затрати на виготовлення дипломної роботи.....	47
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ПОСИЛАНЬ	50
ДОДАТКИ	

«Вислід кожної боротьби непевний... Для того в жоднім положенні не трать надії, що виграєш» – писав Осип Назарук [29].

Люди, подібно птахів, не відчують себе щасливими в неволі. Це стосується як і фізичної свободи кожного, так і ментальної. Адже якщо ми живемо не за власними переконаннями, слідуємо не своєму серцю, ми не можемо відчуті всю повноту життя, його невдач чи успіхів, набуті особистий досвід, а найголовніше, навчитися аналізувати власні вчинки, їх наслідки та планувати майбутнє.

Актуальність дипломного дослідження «КАТЕГОРІЯ СВОБОДИ В ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА (на прикладі творчої роботи «Невловимий птах») полягає у розгляді проблеми свободи, що гостро постала під час загарбницької війни проти українського народу. Авторське бачення ідеї звільнення від фізичної неволі, побудови та захисту особистих кордонів і творення художнього символу свободи відповідає сучасним запитам суспільства, черпає піднесення у філософських поглядах Григорія Сковороди.

Метою дипломного дослідження є створення художнього образу невловимого птаха як втілення свободи того, хто її прагне, шляхом застосування художніх засобів кераміки, а також поєднання знань з різних галузей: аналізу теоретичних матеріалів, наявної джерельної бази, розгляду мистецького втілення художнього образу свободи у сучасному українському мистецтві.

Заявлена мета потребує свого вирішення у конкретних **завданнях**:

- проаналізувати проблематику свободи через призму літературних джерел та мистецьких творів;
- дослідити категорію свободи в філософії Григорія Сковороди;

- зафіксувати стильові особливості відображення категорії свободи у сучасному українському мистецтві;
- створити ідейний задум мистецької роботи «Невловимий птах»;
- напрацювати ескізну базу дипломної роботи;
- виявити основні композиційні прийоми у творенні проєкту;
- зробити завершальний етап виконання проєкту;
- пройти усі технологічні етапи творення мистецького виробу;
- використати необхідний інструментарій у виготовленні декоративного пласта;
- виконати роботу в матеріалі;
- зробити кошторис матеріальних затрат на виготовлення дипломної роботи;
- узагальнити висновки;
- підготувати список використаної літератури
- оформити додатки згідно вимог;
- представити і захистити проєкт;
- презентувати творчу роботу «Невловимий птах».

Предметом дослідження є філософські погляди українського філософа XVIII ст. Григорія Сковороди. **Об'єкт дослідження** – категорія свободи в філософії Григорія Сковороди.

Концепція твору полягає у втіленні художнього образу невловимого птаха як послання того, що кожен повинен боротися за свою свободу, відстоювати її, робити для особистої свободи хай і невеликі, проте вагомі кроки. Намагатися щось змінити у власному становищі навіть тоді, коли здається, що все втрачено. Будь-який невловимий птах, «той, що торкається зірок» і неба - визначна особистість – це в першу чергу результат великої праці і роботи над собою. Ми бачимо високий політ і надихаємось легким помахом крил, прагнемо бути такими ж, однак ми не бачимо весь пройдений шлях до польоту та його складність. Попереду багато випробувань, але ми

готові вчитися і слідувати взірцю, але це буде поклик власного серця і наш особливий, не схожий ні на будь-який інший шлях.

Які б труднощі нас не спіткали, ми б ніколи не дізнались, якою силою ми володіємо, яке неосяжне бажання волі вирує в кожному з нас. Ми б ніколи не навчилися єдності, взаємодопомоги, ми б ніколи не дізнались страшенно велику ціну свободи.

Основними **методами** реалізації дипломної роботи є: історичний – вивчення та осмислення категорії свободи в філософії Григорія Сковороди; спостереження сьогодення сучасного українця та його ідеалу - свободи; аналіз і синтез, а саме стильових особливостей відображення категорії свободи у сучасному українському мистецтві, творчий метод – створення ідейного задуму, напрацювання ескізної бази дипломної роботи, творення проєкту і мистецького виробу.

Основними джерелами інформації є: Локальна історія. Сковорода: Українська Галицька Асамблея. N12(50)/2022., в журналі вміщено роздуми сучасних істориків, що досліджують життя і творчість Григорія Сковороди. Також видання вміщає велику кількість ілюстративного матеріалу, серед якого фотографії, ілюстрації, як дослідників так і репродукцій самого філософа. В розділах журнал згадує воєнні злочини сьогодення; Лютий Т. Сковорода. Самовладання. Київ : Темпора, 2022. 632с., книга написана до 300-річчя з дня народження філософа. Автор піднімає дуже велику кількість архівних матеріалів, серед яких і листи філософа. Тож маємо нагоду читати їх уривки. Т. Лютий наводить паралелі між різними подіями та мандрями Сковороди. Книга поглиблено розповідає про філософа та тлумачить безліч його повчань. На одному з них – самовладанні автор побудував всю книгу. Лише під дією власної трансформації ми стаємо особистістю. Завдяки самопізнанню та самовладанню можна досягнути узгодження мікркосму та макрокосму; Багалій Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. Київ: Орій, 1992. 472 с., в книзі вміщено впорядковані спостереження багатьох дослідників неспійманого філософа, перевірені та

доповнені автором; Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с., праця розглядає постать Сковороди як центральну в українській духовній історії. Епохи на зламі яких припадає життя мислителя є найбільш вагомими для становлення української духовності. Автор подає дослідження засад сквородинівської антропології, гносеології, метафізики та етики.

Апробація результатів дослідження.

Проблемне питання кваліфікаційної роботи апробовано на XVIII Міжнародній студентській науково-практичній конференції «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика» (Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського, 23-24 березня 2023р.).

Основні положення і результати проведеного дослідження були представлені у формі виступу «Відображення категорії свободи у сучасному українському мистецтві» на звітній науковій конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету за 2023 рік.

Ідея прагнення свободи, звільнення від неволі підсилена подіями сьогодення. Новизна кваліфікаційної роботи полягає в тому, що художній образ невловимого птаха, а саме декоративна композиція, відображає свободу за філософськими переконаннями Григорія Сковороди та водночас несе в собі заряд сьогоденної боротьби українського народу проти країни агресора.

Кваліфікаційна робота має чітку структуру: теоретичну – пояснювальну записку, яка виявлена через вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури, додатки, практичну - проєкт і представлення мистецького виробу в матеріалі.

1 АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ СВОБОДИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ ТА МИСТЕЦЬКИХ ТВОРІВ.

1.1 Категорія свободи в філософії Григорія Сковороди.

Григорій Сковорода – український філософ, поет і музикант XVIII ст. Його філософські ідеї були досить оригінальними, тож і нині вони продовжують знаходити своє втілення в культурно-мистецьких інтерпретаціях.

У філософії Г. Сковороди провідною є категорія свободи, що залишається однією з найбільш важливих для соціуму. Він розумів свободу як можливість самовизначення та самоствердження людини, що залежить лише від її внутрішнього світу, а не зовнішніх обставин, вважаючи, що свобода є невід'ємною частиною людської гідності, без якої людина не може бути щасливою.

Розвиваючи цю ідею, він стверджував, що свобода може бути досягнута лише через пізнання себе та власного місця в світі, тому й закликав до самопізнання та самовдосконалення, які, в свою чергу, мають допомогти людині знайти своє справжнє покликання та досягти свободи.

Ці ідеї Г. Сковороди знаходять своє втілення в культурно-мистецьких інтерпретаціях й сучасних дослідників, які вбачають в його філософії можливість досягнення глибинного самопізнання та самовдосконалення, яке й допоможе кожному знайти своє місце в світі і досягти особистої свободи.

У сучасній культурній практиці ідеї Г. Сковороди можна помітити у творах письменників, поетів, музикантів, художників.

Метою нашого дослідження є розкриття значення філософських ідей Г. Сковороди про свободу для сучасного суспільства, спираючись на аналіз різних інтерпретацій цих ідей в культурно-мистецькому контексті.

Зазначена проблематика стала предметом наукового студіювання у багатьох дослідників та митців, позаяк складає основу буття кожного. Одним із дослідників, що вивчали філософію творчості Г. Сковороди, був Д. Багалій, предметом наукових зацікавлень якого стало виявлення ролі філософа в

житті Харківського університету [2]. Комплексну характеристику спадщини видатного українського філософа запропонував І. Іваньо [13], в працях якого сполучаються логіко-дискурсивний аналіз явищ з образно-алегоричним, відображення реально-історичних рис соціальної дійсності з вираженням своєрідності його особистості та способу життя. Змістовна інтерпретація вчення часто поєднується з характеристикою пізнавального методу і стилю мислення. У працях Т. Лютого [21], А. Пашука [28], та класика вітчизняної філософії Д. Чижевського [37] досліджуються культурно-історичні передумови і наслідки взаємодії двох сторін обдарування Г. Сковороди – філософії та письменництва. Тому цю працю використано в тексті для співставлення сучасних напрацювань. Цілу низку повчальних афоризмів філософа упорядкували Т. Неудачина та О. Коробкіна [25]. На цьому тлі розглядається етико-гуманістична, просвітницька концепція філософії Г. Сковороди, тісно пов'язана зі способом його життя і творчості. Також, творчість Сковороди була предметом досліджень у наукових працях, філософських трактатах О. Потебні, В. Соловйова, І. Франка та ін. Однак обрана для аналізу тема фактично невичерпна, оскільки складає основу людської сутності.

Виклад основного матеріалу. Ідеї Г.Сковороди втілюються в українській культурі та мистецтві через різноманітні твори, що були написані на основі його філософських принципів. Одна з основних ідей Г.Сковороди полягала в тому, що справжнє життя полягає не в збагаченні матеріальними благами, а в духовному збагаченні. Його праці відзначаються глибоким релігійним змістом, але в той же час вони відображають вплив епікюрейської та стоїцької філософії.

Сковорода був прихильником ідеї гармонії людини з природою, та він показував важливість буття в гармонії з природою. Він вважав, що природа є найважливішим джерелом знань про життя і протягом свого життя багато часу проводив в садах і парках.

Г.Сковорода вважав, що мистецтво та поезія мають велику силу відтворення духовних цінностей. Він був письменником та поетом, який зосереджувався на творенні творів, які мали піднімати духовний рівень людини. Він писав, що поезія має здатність піднімати духовний рівень людини і пробуджувати в ній любов до Бога та до природи.

Також Сковорода був прихильником ідеї про важливість освіти та самоосвіти. Він переконував, що кожна людина повинна знати свої здібності та потреби, щоб змогла розвиватися і знайти себе в цьому світі.

Українські письменники та поети, які були сучасниками або наслідували Сковороду, часто включали його ідеї в свої твори. Наприклад, Тарас Шевченко в своїй поезії "Катерина" висловив ідею про важливість духовного збагачення, яка була характерною для філософії Сковороди. Леся Українка використовувала в своїх творах ідеї про важливість освіти та самоосвіти, які були започатковані Сковородою.

Українське мистецтво також відображає вплив ідей Г.Сковороди. Наприклад, образ Сковороди з'являється в українському кіномистецтві, де він зображується як символ духовності та мудрості. Українські художники створюють картини, що відображають образи, що пов'язані з ідеями Сковороди, наприклад, зображення людини, що медитує в природі.

Також ідеї Г.Сковороди втілюються в українській музиці. Багато українських композиторів створювали музику на основі його поезій та філософських трактатів. Наприклад, Микола Лисенко написав оперу "Тарас Бульба" на основі поеми Н. Гоголя, де знайдено відображення ідей Г.Сковороди.

Проблема свободи у філософії Г. Сковороди є досить актуальною і в наш час. Існують, як ми бачимо, різні підходи до розуміння цієї категорії в різних наукових вимірах, зокрема й у філософії, але погляди Г. Сковороди вирізняються своєю оригінальністю. Спробуємо виявити їх сутність.

Одна з ключових ідей Г. Сковороди полягає у тому, що справжня свобода полягає не в здійсненні власних бажань, а у здатності до

самоконтролю та самодисципліни. Він вважав, що істинна свобода пов'язана з духовністю і самопізнанням, а не з зовнішніми обставинами.

Для Сковороди, свобода повинна поєднуватися з відповідальністю та моральністю. Він вважав, що людина не може бути дійсно вільною, якщо її дії не мають морального підґрунтя та не спрямовані на благо інших людей.

Окрім того, Г. Сковорода підкреслював важливість духовної свободи, яка полягає у здатності до самопізнання та самовдосконалення. Він вважав, що духовність є не менш важливою, ніж фізична свобода.

У своїх творах Сковорода часто використовує алегорії та метафори, щоб передати свої ідеї про свободу. Він порівнював людину з тюленем, який може бути вільним тільки в межах свого водного середовища, але стає беззахисним на березі, де його обмеження стають очевидними.

Таким чином, для Г. Сковороди свобода полягає не в безумовному здійсненні бажань та задоволенні потреб, а в здатності до самоконтролю, моральності та самопізнання. Свобода має бути пов'язана з відповідальністю та духовністю, а її сутність може бути передана лише через алегорії та метафори.

Крім цього, заземлюючи дане питання на сучасність, потрібно відзначити, що проблема свободи завжди залишається актуальною й у зв'язку зі складними суспільно-політичними процесами, що відбуваються в сучасному світі, відтак чимало людей звертаються до ідей Г. Сковороди, вважаючи, що опанування їх сутністю допоможе зрозуміти сенс життя та побачити його у новому світлі.

Звернемо увагу й на те, що ідея свободи є універсальною, тому може бути корисною не лише для українського культурного простору, але й для культур інших народів, позаяк ця категорія залишатиметься фундаментальною у світобудові людства в усі часи.

Отже, тема свободи у філософії Г. Сковороди в культурно-мистецьких інтерпретаціях сучасності є досить актуальною, оскільки його ідеї є універсальними, тобто такими, що можуть використовуватися у різних

часових вимірах та можуть допомогти зрозуміти сенс життя й побачити світ у новому світлі.

У культурно-мистецьких інтерпретаціях ідей Г. Сковороди про свободу можна побачити його вплив й на сучасну українську культуру. Чимало українських художників, музикантів та поетів беруть за основу його філософські погляди на світ та людину.

Мистецька інтерпретація життя та творчості представлена в кіно. Документальний фільм «У пошуках Сковороди», що вийшов до 300-річчя з дня його народження. «Фільм складається із чотирьох основних сюжетних ліній: перша — мандрівка двох могилянських спудеїв, сповнена роздумів, одкровень та видінь, місцями, що пов'язані з філософом. Друга — серія розмов із провідними українськими інтелектуалами, дослідниками спадщини мислителя, медійними персонами, музикантами, художниками, артистами. Третя сюжетна лінія — це українська природа, вітчизняні краєвиди, які мали велике значення для філософа, займають гідне місце у фільмі й четверта — це, на жаль, війна. Трьохсотріччя Сковороди припало на час повномасштабної російської агресії» [33]. Достатньо вивчена біографія відомої постаті дивує дослідників та науковців наявністю прогалин та білих плям та ще більше зацікавлює своєю невідомістю, та бажанням до пошуків.

Постать Г.Сковороди, стала предметом особливих художніх інтерпретацій і в різних сферах образотворення. У живописі можна знайти численні портрети Г. Сковороди, які зображують його з різними атрибутами - книжкою, музичним інструментом, з розміреним виразом обличчя. Такі портрети можуть передати його мудрість, спокій та розуміння світу. Також у живописі можна знайти ілюстрації до творів Григорія Сковороди, які відображають його філософські погляди та ідеї [12].

Фотографія, як сучасний мистецький жанр, може передати інтерпретацію життя та творчості Г. Сковороди. Фотографії можуть зображувати його пам'ятники, музеї, архітектурні споруди, які були пов'язані

з його життям та творчістю. Також фотографії можуть передати атмосферу місць, де жив і творив Г. Сковорода, такі як Київ, Харків, Переяслав [12].

Інакше кажучи, у будь-якому мистецькому жанрі можна знайти інтерпретацію життя та творчості Г. Сковороди, яка відповідає творчій індивідуальності конкретного митця.

Так, наприклад, творча робота ілюстраторки Т. Якунної яскраво висвітлює цікавий факт про те, що Григорій Сковорода не мав жодного виданого твору за життя. Художниця зобразила писання філософа у виглядів птахів, що літають в небо. Окриленість філософських повчань Сковороди — невагомий відносно часу і простору образ, що ще більше захоує в себе, та пробуджує дослідницьку цікавість [12, с.11]; (Рис.А.1.1).

Життя та творчість Г. Сковороди, знайшли відображення в багатьох літературних творах. Одним з найвідоміших творів, є поема "Сковорода" Тараса Шевченка, в якому автор висловлює своє бачення життя та творчості Сковороди, яке ґрунтується на ідеї пошуку істини та духовної свободи [38].

Цієї проблематики торкається у своєму дослідженні і авторка даної статті, предметом художньої інтерпретації якої є розкриття цього образу засобами декоративної композиції, у якій поєднано художню графіку та керамічні вставки.

Птах є беззаперечним символом свободи. В даній композиції він зображується саме в польоті, з-під розмаху крил якого, проглядається лик Григорія Сковороди. Розпис полотна, а саме обличчя філософа виконано пастельним відтінком, що створює ефект, немов образ ось-ось зникне. Цікава подача ідеї — співзвучна і з самою філософією поета, а вибір матеріалів — з його українською приналежністю. Керамічні вставки нижньої частини композиції слугують живим коміром Сковороди. Адже в них поєднано красу природи та українського села. Композиція двозначна, адже демонструє велич філософа і водночас — його аскетизм, тяжіння до простоти.

Розкриваючи постать цього філософа засобами художньої кераміки авторка зробила і другу спробу, взявши за основу поетичний символ — перо.

Дану роботу слід розглядати знизу вгору, адже біля стовбура пера розміщено «важкий» керамічний птах, який поступово звільнятиметься від навантаження орнаменту і врешті-решт випурхне назовні.

Розуміючи, що ця постать багатогранна, а відтак потребує аналогічного відтворення у засобах художньої інтерпретації. Ми застосовуємо декілька альтернативних варіантів вирішення декоративної композиції «Невловимий птах». Концепція твору відображає життєвий та творчий шлях Григорія Сковороди, наповнений в дечому невдачами, конфліктними ситуаціями як з оточуючими так і з внутрішнім «я», та являє собою досягнення свободи зовнішньої через свободу внутрішню, пошук істини через самопізнання і втілюється в образі в птаха, що врешті-решт виривається на волю.

На основі дослідження категорії свободи у філософії Григорія Сковороди в культурно-мистецьких інтерпретаціях сучасних дослідників можна зробити висновок, що Сковорода мав великий вплив на українську культуру та мислення. Його філософські погляди на свободу та самовдосконалення знайшли відображення в різних мистецьких творах, що відображають його життя та творчість.

Сучасні дослідники, які займаються проблемою категорії свободи у філософії Сковороди, зазначають його значення для формування української ідентичності та національної свідомості. Його ідеї про самовдосконалення та внутрішню свободу є актуальними і сьогодні, і можуть стати основою для розвитку сучасної української філософії та культури.

Отже, вивчення філософської спадщини Григорія Сковороди в контексті культурно-мистецьких інтерпретацій може стати важливим елементом формування національної свідомості та розвитку української культури.

1.2 Свобода як ідеал сьогодення.

Свобода — безцінний скарб людини. Григорій Сковорода у творі «De Libertate» підносить свободу вище матеріальних скарбів:

«Ні ж бо, не злотне: зрівнявши все злото,

Проти свободи воно лиш болото.» [43].

Проте, ціну свободи усвідомлюєш лише тоді, коли можеш її втратити.

Свобода сьогоднішнього громадянина напряму залежить від свободи держави. Наш народ боровся за свою свободу протягом всього свого існування. І навіть сьогодні, під час загарбницької війни росії, ми боремось, кожен на своєму фронті, примножуючи чергові здобутки на шляху до перемоги та миру. Адже кожен з нас народжений бути вільним.

«Україна спала, приколисана російськими серіалами, безглуздими, пустопорожніми пісеньками (...) – писала Лілія Мусіхіна у книзі «Коли захиталося небо. (...) Ми, народ України, доведені до крайньої межі відчаю і зневіри.»; «Усі, де хто б не був, незалежно від національності і віросповідання, вставайте! Нам потрібно зараз іти на майдани. Майдани належать народу. Майдани споконвіку належали нам. Майдан – спосіб тиску на владу. Ми не бидло. Ми – люди. Нас не можна заганяти у стійло, нас не можна бити кийками»; «Народ – це ми. Україна – наша земля, густо полита кров'ю предків. Тут їхні могили.»; «Беззахисні, сховані за дерев'яними щитами і в помаранчевих будівельних касках, стомлені і перемерзлі, вони багатотисячною ватагою посунули проти того, що, здавалося не можна було не лише зруйнувати, а навіть зрушити. Але вони це зробили.» – ці рядки Лілії Мусіхіної можна називати афоризмами. Революціонерка, учасниця Майдану в Києві та Тернополі у своїй книзі описує подвиги хоробрих майданівців, безсонні ночі згуртованих повстанців – простих небайдужих людей, що любили свою Україну [23].

Свобода слова чи не найголовніший критерій свободи громадянина. Демократичне суспільство – повноправне в першу чергу у самовираженні та

висловлюванні. Варто згадати доволі нещодавнє зародження своєрідного проукраїнського кінематографу. На жаль лише після Майдану та АТО український кінематограф набув національного забарвлення ми на екранах нарешті побачили такі серіали як: «Спіймати Кайдаша», «Кава з кардамоном». Це свідчить про те, що в нас багата історія і майстри своєї справи спроможні вдало її екранізувати. Нещодавно, перед повномасштабним вторгненням росії в Україну, в 2020 році вийшов український драматичний серіал-епопея «І будуть люди». Серіал показує життя звичайних людей українського села першої половини ХХ століття та охоплює події Першої світової війни, боротьбу УНР у радянсько-українській війні, програш та розкуркулення селян більшовиками. Серіал являється своєрідним унаочненням історії нашого народу для молодих поколінь.

«Спіймати Кайдаша» охоплює часові межі 2006 та 2014, зачіпає власне і сам Майдан. На тлі розбіжності громадянських позицій рідних братів Карпа та Лавріна демонструє застарілість поглядів навперепліт з корумпованістю. Іронічність реалій, коли донецькі переселенці шукають житло на заході України, в той час коли місцеві хлопці відправляються на фронт. Порушено мовну проблематику, адже люди зі сходу України, на відміну від героїв та місцевих даного серіалу говорять російською.

Як писала Ліна Костенко в романі «Записки українського самашедшого»: «Кожному поколінню сняться свої кошмари.» [18].

Свобода самовираження засобами образотворчого мистецтва, перетворення його на масивний інструмент протидії, своєрідну зброю. Дуже прикро, що в такий гіркий спосіб епоха дарує нам репризу появи українських героїв на полотнах сучасних художників. Сучасне мистецтво набуває глибоко патріотичного забарвлення. Серед кольорів живописних творів активно фігурують жовто-блакитні контрасти, що вдало застосовується в портретному жанрі. На тлі війни творча робота виходить за межі суто картини. Це прослідковується в декоративному оформленні воєнного

інструментарію, починаючи від зброї та завершуючи технікою та муралом. Портрет Героя виконується на дошках бліндажу. Прапор з підписами військових являється представляється як подарунок або експонується у різних інсталяціях.

Карл Поппер писав: «Неправильно думати, що віра у свободу завжди веде до перемоги; ми завжди маємо бути готовими до того, що вона призведе до поразки. Якщо ми обираємо свободу, ми повинні бути готовими загинути за неї» [4, с.171]. Сьогодні тисячі українців гинуть у війні задля свободи майбутніх поколінь. Тисячі матерів втратили синів, жінки – чоловіків, діти – батьків. Ніколи за життя українець не бачив стільки багато похмурих похоронних днів. Кожного дня громаді приходять сумні звістки. Війна, якій не видно кінця. Україна мов та мати, що не знімає траурної хустини. Адже сьогодні на полі битви сплачується велика ціна нашої свободи...

З початком повномасштабного вторгнення народ із гордістю славив Привида Києва. Льотчик-ас (або ж їх було декілька), пілот МІГ-29, за перші дні російського вторгнення в Україну здобув шість перемог у повітрі, знешкодивши стільки ж літаків противника над столицею. Героям присвячена японська ілюстрована манга «Привид Києва» відомого автора Мацуді Джюко [7].

Беззаперечним символом свободи сьогодні є Дмитро Коцюбайло з позивним Да Вінчі. Герой брав участь у Майдані та захищав наші східні кордони ще з 2014 року. Його робота по ворогу була настільки ідеальною, що його часто називали «ювеліром арти». На честь загиблого героя встановлено фонтан у Львові а також пам'ятник у Холодному Яру – меморіал полеглим воїнам-добровольцям. Дмитро Коцюбайло зображується на полотнах багатьох художників [10].

Образ героя Олександра Мацієвського (загинув зі словами на вустах «Слава Україні») широко розповсюджується у вигляді муралу з підписом «Героям слава!» - своєрідна відповідь загиблomu воїну.

Однак не лише почесні Герої – ідеали прагнення свободи. Кожен борець який стоїть на сторожі нашої свободи – еталон цієї боротьби. Розповідь військової парамедикині Аліни Михайлової стосується простого хлопця, котрий не був кадровим, а чи професійним, який ніколи до війни не тримав зброї в руках та не був народженим для війни. Авторка посту в соціальній мережі говорить: « ...цю країну і кожного з нас захищають прості та відважні Торнадо, які про свою відважність і не знали. Яким просто сказали — тримати цю ділянку фронту. Щоб росіяни не дійшли до Києва. І вони її тримали. До останнього.» [40].

На полицях книжкових магазинів вже лежать занотовані події російсько-української війни. Пекельні дні українців – тепер частинка історії. Книга Віри Валле «Свобода та її вороги» описує проблеми становлення української демократії, створення ілюзорного народовладдя під прикриттям фасадної демократії. Авторка пояснює, що перешкоджає створенню повноцінної ліберальної демократії після Помаранчевої революції та Революції Гідності. Це монополія на політичну владу, стійкі пострадянські інститути; зміна політичних облич без зміни інституційної основи, підривні неформальні інститути. Авторка згадує і гостру політичну кризу 2013-2014 років, котрою скористалася сусідня держава, росія, розгорнувши збройний конфлікт. Віра Валле також зачіпає тему геноциду проти українського народу під час повномасштабного вторгнення, описуючи жахіття знущань на Київщині, появу та дію фільтраційних таборів. Авторка сама являється біженкою, та описує перші дні виїзду з України. Книга наголошує на культурі, як мірі свободи, описує кризу освіти та української книги, а також містить окремий розділ «У пеклі корупції», в якому зачіпає імітацію антикорупційних реформ, розглядає корупцію як зброю проти демократії та верховенства права. Віра Валле зазначає: «Сьогодні, у дні запеклого протистояння України путінській орді, українці не вперше довели, що вони – позитивно зорієнтовані, здатні до соціальної солідарності й альтруїзму. Вибагливі до правди та справедливості. Вільні. Ці наші риси становлять

собою головний соціально-етичний та культуротворчий резерв, який ми маємо дбайливо і розумно використати на благо України» [4].

«Україна тримає небо» - збірка патріотичних поезій Оксани Філіпчук. Вона описує силу, мужність та патріотизм усіх, хто бореться в ім'я Миру і Перемоги. Слово – зброя. Просякнуті болем та вірою в краще рядки мотивують боротися і не падати духом:

Україна тримає небо!
Хоч палає в ворожій вогні.
Нам сьогодні встояти треба
У цій клятій страшній війні.
(...) І небо темне стогне диким вітром,
І Україна на вустах в усього світу.
Назавжди Буча, Мелітополь і Ірпінь
У пам'яті майбутніх поколінь.
Пече журбою невимовний жаль...
Нескорена й могутня Азовсталь.
І біль, і страх, і невимовна гордість...
У цих очах війни жахлива повість [36].

Отже, можна зробити висновок, що свобода сьогодні є найбільшою цінністю, особливо для нас, українців. Здається, свобода для нас немов недосяжний ідеал. Адже за свободу боролися наші діди та прадіди, а сьогодні боремось ми і хто-зна, чи не боротимуться наші діти? Сьогодні свобода в серці кожного українця, який щиро бореться, жертвуючи своїм життям, яке немов у важелі над прірвою, під прицілом ворога.

1.3 Відображення категорії свободи у сучасному українському мистецтві.

«Кожен із художників сам відчуває, чи може торкатися тем війни. Сьогодні весь світ відкриває для себе Україну, і світ має розуміти які ми є, якою є наша культура, історія, наука. Головне – не мовчати і не впадати у стан анабіозу» - писала Катерина Лісова [6].

Проблема свободи в інформаційному просторі суспільства гостро постала в результаті повномасштабного вторгнення росії на територію України. Мистецтво, як відображення навколишньої дійсності, не стоїть осторонь. Художники, митці транслюють кожен публічну подію загарбницької війни росії проти України. Виставляючи свої твори на міжнародній арені, вони є активними інформаційними носіями, котрі показують правду нинішніх подій та закликають людей інших національностей не бути байдужими до становища нашого народу. Про вплив зовнішніх факторів на творчі свободи та творення соціокультурного середовища загалом, писала Романа Мотиль [22].

Наймасовішим засобом реалізації та подачі художнього твору є плакат. Створюється в техніці цифрової ілюстрації, що сприяє активному поширенню в інформаційному просторі за допомогою соціальних мереж, а також є зручним рішенням при тиражуванні та має широкий спектр використання.

Плакат «Волю українським полоненим!» (2022) художника, що виступає під творчим іменем Neivanmade, найповніше відображає ідею прагнення до свободи. Зображена на плакаті, закровавлена рука, в переносному і прямому значеннях є кулаком кожного борця за свободу, що голіруч розриває тенета з символікою «z». Композиційний центр роботи знаходиться по середині, та зміщено вгору, що підсилює заклик до боротьби, незважаючи на несприятливе становище [46]; (Рис.А.1.2).

Плакат, присвячений «Воїнам Азовсталі» (2022) несе велике психологічне та емоційне навантаження. Чорна зброя в руках мізерних

вбивць тримає приціл над масивним тілом воїна «Азова», що викуване зі сталі. Здається ще трохи, і над «воїном світла» розпочнуться тортури. Художник возвеличує нашого бійця, розмістивши на ньому композиційний центр, уособлює наших героїв з образом Ісуса Христа. Про це свідчить створення плакату згідно іконографічних канонів, а головний меседж: по істині невинний терпить знущання і тортури [46]; (Рис.А.1.3).

Плакат «Слава Україні» (2023), присвячений загиблому герою О. Мацієвському – композиційно співзвучний з попереднім і навіть подібний своїм кольоровим вирішенням. Свобода для кожного українця - це можливість бути українцем не цураючись і не ховаючись, можливість вільно носити одяг з державною символікою, і, врешті-решт, право вільно висловлюватися в ім'я Батьківщини і не бути за це побитим, чи вбитим. Свободу можна забрати, як і життя, але не можливо відібрати бажання свободи, бо кожен з нас народжений бути вільним [46]; (Рис.А.1.4).

Український народ, весь час знаходиться під прицілом ворожих ракет і навіть при не рівно розподіленій силі, ведеться героїчна оборона наших територій.

Neivanmade брав участь у міжнародній виставці «Україна. Розп'яття. Трибунал», присвяченій російсько-українській війні у кампусі ООН, що проходила напередодні голосування в ООН за резолюцію про міжнародний трибунал над керівництвом РФ за злочин агресії. «Геноцид всюди, куди йде російський фашизм» Виставка – своєрідна демонстрація свідчень російських злочинів задля поширення правди про події в Україні із подальшим реагуванням цивілізованого світу [46]; (Рис.А.1.5,6).

Робота Анастасії Павлової «Пам'ятай» присвячена комбату батальйону «Вовки Да Вінчі» Дмитру Коцюбайлу (Да Вінчі) та його дівчині Аліні. Художниця зобразила епізод танцю закоханої пари. Техніка акварель чудово передала розпливчатий образ Да Вінчі в холодній гамі, що символізує його загибель. Дівчина ж зображена в теплих кольорах, однак з розмитою

посмішкою. Робота немов сльози за втратою коханої людини [41]; (Рис.А.1.7).

Робота Анастасії Павлової «Будь сильною» (2023), присвячена Аліні Михайлової, виконана в техніці акварель представляє символічний образ свободи. Перед нами дівчина, що втратила кохану людину. Вовк – абсолютне втілення свободи, повня місяця що повторюється з формою самої композиції, жовтий лан на тлі синього неба з крапленнями темних та червоних кольорів боротьби, символізують гіркий присмак виборюваної свободи. Боротьба ще триває, а розтривожена згряя готується до чергового нападу [41]; (Рис.А.1.8).

Авторська живописна робота «Надлюдина» (2023) виконана в техніці олія. Образ надлюдини – це Дмитро Коцюбайло в обладунках зі сталі. Задум твору – герой, тіло якого наполовину складається зі сталі. Він – кіборг нашої сучасності, що рятує людство. Академічний живопис у поєднанні з декоративним створюють цікаву композицію, адже ми бачимо портрет Героя та його фантастичні обладунки, зброя. Позаду воїна – темрява, гіркота шляху війни. Попереду – небо стилізованих відтінків та мазків жовто-блакитного (Рис.А.1.9).

«Мистецтво змальовує образ епохи з її трагедіями та перемогами» - влучно зазначила Катерина Лісова [6].

Композиція «Україна – мученик сучасного світу» (2023) створена Анастасією Павловою на тлі яскраво-червоного, що символізує кров усіх загиблих. На передньому плані серце, віддане за Україну, що є одним цілим з гербом. Переплетення з біблійною символікою, а саме тернистий вінок, дарує краплю надії на воскресіння, але це буде не воскресіння душі, а відродження держави, символіка якої, герб немов під захистом людського серця, яке вже навіки затонуло в кольорі крові [41]; (Рис.А.1.10).

Рівненський художник Юрій Журавель працює в стилі цифрової ілюстрації, створює комікси та портрети відомих героїв російсько-української війни. Незважаючи на жартівливий стиль, в який зазвичай обирає художник, робота, присвячена герою-пілоту «Привид Києва» (2022), має

доволі стриманий характер. Це пояснюється скорботою втрати за героєм, та великою повагою. В художника є ціла серія робіт, присвячена загиблим героям. На жаль шлях до свободи наповнений втратами найкращих [39]; (Рис.А.1.11).

В ілюстрації «За байрактаром байрактар...» (2022) оживає пам'ятник «батька» нашого, як називає його Журавель, Тараса Шевченка. Тут Шевченко немов в образі Статуї Свободи. Грізно звів брови і могутнім помахом руки вказує шлях пташкам ЗСУ [39]; (Рис.А.1.12).

Фарфорові цеглини Євгена Овчарика «Поранена цеглина» та «Боже, Україну збережи» (2022), демонструють брутальність війни росії проти України. Декоративний розпис – суцільний хаос ліній, мазків, потьоків та крапель, які через свій активний тон вступили в боротьбу між собою. Якщо хочеш миру – треба ставати до бою. В одній із цеглин, можна побачити в щілині «стіни» образи людей, які ймовірно заховались в бомбосховищі. Стіна частково зруйнована і агресивні кольори червоного та білого заплямували ці постаті мирних. Автор показав боротьбу, застосувавши кольори стягів агресора та України. А також висвітлив актуальну тему вбивства мирного населення агресором [11]; (Рис.А.1.13).

Мурал Костянтина Качановського «За дітей» (2022) - немов ковток свіжого повітря, мрія кожного українця, адже ми бачимо мирне небо, соняшниковий лан та усміхнену дитину, що гордо тримає державний стяг [19]; (Рис.А.1.14).

Можна зробити висновок, що роботи художників, що замальовують війну різні, як і самі митці. Кожну подію автори висвітлюють у своїх творах оригінально, що зумовлено особистим художнім почерком кожного. Проте всіх їх об'єднує патріотизм, не байдужість, до свого народу, велика повага до Героїв. Все це в підсумку породжує ідею свободи, що є актуальною сьогодні і залишатиметься ще довгий час. Ці роботи – ілюстрована хронологія війни, до якої звертатимуться і черпатимуть дух свободи наступні покоління.

«Наша культурна пам'ять – найцінніше, що ми маємо «І це усвідомлення робить Україну непоборною»» – мисткиня Катерина Лісова [6].

2 ІДЕЙНИЙ ЗАДУМ МИСТЕЦЬКОЇ РОБОТИ «НЕВЛОВИМИЙ ПТАХ»...

2.1 Напрацювання ескізної бази дипломної роботи.

Ескіз – мале починання чогось великого. Ескіз – своєрідна розминка руки та уяви. Саме ескіз дозволяє мислити різнобічно, адже ти ніколи не знаєш, яким буде результат пошуку. Ескіз закарбовує самий незначний прояв ідеї та дозволяє собі лишатися незавершеним. Ескізів повинно бути чимало. І навіть якщо всі вони – варіації першого, з’являється можливість вибору, порівняння, та народжується бачення наступних пошуків.

Перший ряд ескізів – виключно асоціації. Тут немає ані форми декоративного виробу, ані фактури. Це враження, настрої, які виникають при самій думці про постать Григорія Сковороди, тому не дивно, що вони схожі більше на ілюстрації його життєпису, або на незрозумілі спроби знайти щось невловиме.

Чому за символ свободи обрано саме птаха? Перше враження про великого філософа закладено ще зі школи. А слова «світ ловив мене та не спіймав» – перше, що приходить на думку при згадці мислителя. Григорій Сковорода – птах який оминає будь які тенета неволі: все те, що може нашкодити його особистій свободі. А це свобода вподобань, думки, свобода при виборі праці (сродна праця). Як земній людині йому потрібно зовсім небагато: усамітнення наодинці з природою, та собою, можливість мандрувати та писати.

Саме птах у польоті символізує свободу. Божі створіння, які фактично від народження можуть літати. У них генетично закладено здатність до втечі. Коли їхньому життю чи свободі є загроза, птах миттєво здіймається вгору та рятується. Навіть найменшу пташину не під силу зловити людині. Крила – символ свободи, життєво необхідні частини тіла птаха. Великий орел з підбитим крилом – приречений на загибель, тому що життя птаха – в небі.

Чому творчий пошук розпочався саме з постаті філософа, а не птаха? Для нас було важливо з'ясувати хто для нас Сковорода, охарактеризувати філософа та інтерпретувати притаманні йому риси з подальшим застосуванням їх в творчому пошуку.

А перше враження про Григорія Савича – це в першу чергу легкість, певною мірою невагомість відносно реального світу, необтяженість турботами буденного життя, так званий політ думки. Тому перша асоціація має вигляд птаха в моменті польоту. В розмаху його крил ледь-ледь проглядається обличчя Сковороди. Виконане пастельно-сірим відтінком воно немов би зникає від глядача. Добре виражений птах уособлює філософію, яку залишив мислитель нам у спадок. Вона – нетлінна, вона – постійно в польоті. Композицію завершують легкі обриси крон дерев, що одночасно служать коміром філософа. Філософія як і птах однозвучна кольоровою гаммою з земним життям, кронами дерев, однак вище і значиміше за земне. Кольорове вирішення – холодних небесних кольорів. Ескіз надзвичайно повітряний та легкий. Підкреслює окриленість філософії, несе заряд певної нейтральності. Поєднання складних кольорів смарагдово-синього та легких мазків несе ідею складності польоту як і розуміння філософії, складність філософського шляху на меті омріяної легкості самоусвідомлення та світосприйняття. Однак, попри непоганий задум, ескіз недопрацьований для вирішення в художній кераміці. Тому що задля реалізації декоративної композиції необхідне чітке розуміння форми та обдумана подача виробу (Рис.Б.2.1).

Ескіз «Сковорода серед людей» – беззаперечна ілюстрація його життя. Композиційний центр зосереджено на Сковороді, що повільно крокує своїм шляхом босоніж. Навколо нього – значно менші люди, заклопотані звичними для себе справами. Такі мізерні, і такі матеріальні. Виконаний у відтінках коричневого, ескіз не підійшов для подальших пошуків, однак створив своєрідне трактування постаті визначної особи а також закарбував вдале кольорове поєднання сімейства кольорів, яке згодом широко використовуватиметься у подальших ескізних пошуках (Рис.Б.2.2).

Ескіз "Сопілка та вівця" не є чимось більшим ніж просто ілюстрацією. Однак подібні мініатюри про життя філософа допомогли визначитися з колористикою майбутнього проєкту кваліфікаційної роботи та декоративного виробу в цілому (Рис.Б.2.3).

Спробуємо ескізно варіювати символ птаха. Можливо саме через даний символ вдасться створити вдалий ескіз. Стилізований птах, що стрімко пролітає над жезлами. Виконаний схожою кольоровою гаммою пастельно-коричневих відтінків, але вже з додаванням складного синього та червоно-чорних кольорів боротьби. Пастельне тло ескізу - немов зроблене нашвидкуруч мазок, що створює ефект швидкоплинності моменту. Невловимий птах, на мою думку, має зображуватись і з видимими перешкодами, що явно підсилюватимуть його невловимість. Тому що тільки на тлі неволі починаєш по справжньому цінувати волю. Стилізація оперення птаха співзвучна зі стилізацією жезлів, відстань до яких зовсім критична. Художнє напруження композиції підсилює безцінність життєво необхідної свободи (Рис.Б.2.4).

Григорій Сковорода відомий як мандрівний філософ. В уяві відразу з'являється темна постать чоловіка, що споглядає золотистий захід сонця. Спливають на думку пастельний відтінок охристого, коричневого, так звана гризайль або сепія, навіяна медитативним середовищем або енергетикою старої книги. Таким чином виникає ескіз «Медитація». Начерк демонструє людину, що медитує в розмаху крил птаха . В середині людини – цілий світ, а найголовніше – схід сонця. Своєрідна розмова з собою. Бажання досягнути внутрішньої гармонії. Наповнення внутрішньої посудини людини енергією сонця та спокоєм навколишньої природи. Енергетичне збагачення. Духовний світанок. Головний задум ескізу полягає в тому – що підносить нас в першу чергу внутрішнє світло. Адже медитуюча постать – безтілесна, вона – внутрішнє сонце (Рис.Б.2.6).

Подібні візії зустрічаються і в наступному ескізі «Медитація серед дерев». Ілюструє факт з біографії, коли філософ обирає усамітнення з природою (Рис.Б.2.5).

Розкриті руки свободи. З цього начерку достатньо просто використати сімейство кольорів (Рис.Б.2.7).

Лейтмотивом до створення ескізу «Вогняний фенікс» послугував інцидент точкового потрапляння ракети окупантів у Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди на Харківщині. Серед залишків згарища будівлі музею, повністю спаленої підлоги, закіптюжених стін – вціліла статуя [21, с.12]. Образ Сковороди-Фенікса – це полум'я, котре не можливо загасити. Сковорода це епоха, певною мірою непокірність. Переродження. Незгасимість. Тло чорного кольору символізує пустоту згоряння, попіл. Сковорода – фенікс котрий перероджується з попелу. Знову ж таки домінувало бажання зобразити філософа в неординарному образі (Рис.Б.2.8).

Мандрівний Сковорода в техніці петриківського розпису – бажання показати філософа виключно українським. Хотілося зробити неординарну подачу філософа, але з урахуванням того, що образ його буде впізнаваним. Ескіз абсолютно перечить ідеї дипломного дослідження, оскільки не несе відтінку свободи, однак залишається серед ескізного ряду (Рис.Б.2.9).

Дипломний виріб не знайшов своєї реалізації у вигляді книги. Виникла складність з розміщенням ідеї та організацією простору. Композиційна незручність. А також часткова невідповідність обраній темі "невловимий птах" (Рис.Б.2.10).

Ескіз "Григорій Сковорода в дереві" – спроба в об'ємі. За основу цього ескізу взято факт з біографії, коли філософ сидів у щілині дуба. Однак в даній композиції ми не побачимо самого Сковороду, а лише обриси його силуету. А зверху над силуетом розкрив крила птах, що пролітає між двох гілок дуба. Птах значно більший за фігуру Сковороди. Однак це не применшує роль філософа. Ба більше, ми бачимо яка вагома його спадщина

повчань, яку він залишив після себе – той невловимий для більшості птах. Сама ідея виявилась досить не погана. Однак через технологічні складнощі виконання, поступилася іншим ідеям (Рис.Б.2.11).

Повернемося до найпершого ескізу та вдосконалимо його. Промалюємо пластику птаха, застилізуємо його крила. Розпис обличчя Григорія Сковороди зробимо коричневим кольором на мішквині. До умовного коміра філософа, дерев додамо хатинки, церкву, карету. Наситимо птаха коричнево-охристими та сірими кольорами, спорідненими з нижніми частинами композиції і самим Сковородою. Відберемо ескіз до проєктної роботи (Рис.Б.2.12).

Цікавим є те, що Л. Ушкалов називає Сковороду «невловним птахом» [35], тому щоб створити вдалий ескіз заглибимось у символіку. Образ птаха – символ свободи, як було зазначено вище та помістимо його в перо – давній рукописний інструмент та символ поезії. Продублюємо птаха аби наповнити стилізоване перо. Розмістимо птахів по перу в хаотичному порядку однак згідно законів композиції. Декільком птахам дамо змогу вилетіти з пера та розмістимо їх за його межами. Вийшло доволі цікаво, адже ескіз відкриває можливість поєднати фактуру та гладеньку керамічну поверхню. Гладенькі птахи гармоніюватимуть з розмаїтою фактурою пера. Кольорове вирішення пера – пастельний відтінок охристого гармоніює з пастельно-сірим тлом. Однак форма пера вийшла схожою більше на трав'яний лист та потребує доопрацювання (Рис.Б.2.13).

Ми зосередились на створенні декоративної композиції пера та птахів, то ж в подальшому будемо її вдосконалювати. Створення декоративних композицій для архітектурно-просторового середовища 60-х 70-х років описував Орест Голубець у книзі «Львівська кераміка» [8]. Також черпатимемо натхнення у книзі-альбомі «Сучасна українська кераміка. Ukraine contemporary ceramics», що демонструє кращі твори сучасної української кераміки, та підготовлена авторами (Орест Голубець, Олеся

Дворак-Галік, Володимир Хижинський) за сприяння фестивалю «цеГлина» [9].

Створимо варіацію першого ескізу. Зобразимо перо більш вигнутим. Цього разу стилізуємо птахів подібно ворсинок пера. Відкинемо випадкову фактуру на користь фактури, що характеризує великого філософа Григорія Сковороду. А це житні колоски – що вказують на приналежність філософа до України. «Його життєпис складали письменники, історики, філософи, а особно від них із розрізнених переказів і легенд творила привабливий образ багатюща поетична уява народу» – зазначав В. Яременко [32, с. 6]. Зверху розмістимо стилізоване сонце – символ духовного наповнення, життєвої сили. Тепер за межами пера розмістимо лиш одного птаха, який немов би вилетів на свободу, звільнившись тягара орнаменту. Таким чином робота відтворюватиме тему кваліфікаційної роботи, адже на волі ми матимемо «невловимий птах». Ескіз цікавий тим, що дає змогу застосувати технічні різновиди пластично-фактурного оздоблення: ажур, джгутикову фактуру, контррельєф, а також поверхневий ліпний декор [34]. Композиція вийшла доволі не погана, однак птахи дещо губляться на фоні пір'їни і потребують доопрацювання (Рис.Б.2.14).

Вдосконалимо попередній ескіз, видовживши форму пера. До рис, що характеризують Григорія Сковороду додаємо стилізоване дерево, як символ усамітнення на природі, а також рельєфні обриси гір та хмар, як свідчення мандрівного життя філософа. Ажурний низ пера свідчить про епоху бароко, на яку припадають роки життя Сковороди. Вісь пера в даному ескізі рівна, перо статичне на відміну від динамічних птахів (Рис.Б.2.15).

До перед-захисту було представлено попередній ескіз з наступними правками: вісь пера було вигнуто подібно ескізу пера 2. Птах, що знаходиться на фоні колосків було збільшено та розвернуто в бік сонця. Проект отримав ряд корисних зауважень щодо покращення технологічної реалізації у роботі в матеріалі (Рис.Б.2.18).

Оскільки творчий виріб являтиме собою пласт, то прийнято рішення дане перо робити не цілісним, а з декількох частин. Це дозволить уникнути небажаних наслідків з тріщинами декоративного пласта та дозволить збільшити розміри виробу (Рис.Б.2.19).

Щоб продумати подачу ідеї в кераміці, за допомогою картону створено пробний макет декоративного пласта. Ми відмовились від підвішених частин керамічного пласта та забрали птаха, що розташовувався за межами пера. Макет передбачає прикріплення пера до ДСП плити. Таким чином динаміку птахів спробуємо реалізувати за допомогою низького та високого рельєфу, розмістивши птахів на непомітних підвищеннях, на різних рівнях. Найнижчий з них, той що знаходиться біля стержня пір'їни, не матиме підвищень, а виконуватиметься одним пластом разом з орнаментом, в той час коли верхній знаходитиметься найвище та за межами пера – ефект звільнення. Вдосконалимо також і саму стилізацію птахів, аби вони мали одну стилістику. Колористику ескізу-макету доповнимо білими акцентами на птахох (Рис.Б.2.20).

2.2 Основні композиційні прийоми у творенні проєкту.

Проєкт – це останній етап роботи над ескізами. Працюючи над ним ми даємо змогу розвиватися нашій уяві, що диктує народження нових деталей, які необхідно узгодити та закомпонувати. Проєкт – це перенесення затвердженого ескізу на значно більшу площину – планшет. Планшет – це дерев'яний підрамник з прикріпленим спереду ДВП, на який натягується папір.

Натягнення паперу на планшет відбувається за особливою технологією. Для цього береться папір формату В1, щільності 220 г/м², для того, щоб при намоченні папір не розмок повністю і не порвався. Папір кладеться на планшет в горизонтальному положенні і змочується холодною водою. Це краще виконувати широкою губкою. Змочивши папір, закріплюємо його по краях кнопками або клеєм. Коли папір повністю натягнуто на планшет, залишаємо його на одну/дві доби при кімнатній температурі, для того, щоб він гарно висох. Коли планшет повністю висохне, то всі нерівності, які були при натяжці паперу – розрівнюються. Планшет готовий для виконання на ньому проєкту.

Композиція – це вдале поєднання елементів твору, що створює відчуття цілісної єдності та завершеності композиції [26].

Працюючи над проєктом нам стають в нагоді знання з основ композиції. Адже без знань основ композиції неможливо створити вдалу композицію, закомпонувати зображення у заданому форматі та зробити вдалий підпис.

Нами було підготовлено два проєкти до попереднього захисту. Перший проєкт являв собою композицію з птаха, портрету Сковороди, виконаного у вигляді художнього розпису на роздруківці, імітації мішковини та хатинок, що завершували композицію. Колористична гама проєкту тепла: переважають коричневі, охристі, зелені відтінки. Акуратний підпис було виконано коричневим кольором. Проєкт було вдало виконано, однак не

обрано для кваліфікаційної роботи через наявність еkleктики – поєднання різних стилів (Рис.Б.2.17).

Другий проєкт містив у собі ідею пера. Виконане на сірому тлі, пастельно-охристе перо зображувалось цілним, та мало одного птаха, що виходив за основну композицію. Проєкт вимагав доопрацювань, однак саме його було обрано як подальшу ідею кваліфікаційної роботи (Рис.Б.2.18).

Третій та вже завершальний проєкт – вдосконалений варіант другого. Проєкт врахував усі побажання та зауваги попереднього проєкту. За тло взято пастельний сірий папір. Перо в даному випадку розбите на сегменти. Композиція складена так, що всі птахи розміщено в межах пера, а той птах що вилетів, з нього тепер розміщується зверху так, немов продовжує обриси пера. Вигин верхівки пір'їни допомагає створити ефект, коли птах вже вирвався на волю і водночас являється складовою частиною композиції (Рис.В.3)

Маємо розміри планшету 84см X 60см. Простір ми розподілимо наступним чином. Перо дуже витончене, тому 40% формату буде займати наш виріб, 20% займатиме підпис, а 40% займатиме вільний простір та поля.

Чи не найважливішим у композиції є композиційний центр. Йому підпорядковуються усі елементи твору, згідно нього розміщується підпис. Композиційний центр нашого проєкту – перо. Розмістимо птахів узгоджено його центральної осі – стовбура.

Рівновага нашої композиції буде забезпечуватися за рахунок почергового розміщення птахів. Нижній птах розміщуватиметься по центру пера, решта – зліва та справа по обидва боки від центральної осі пера. Рівновагу також забезпечуватиме підпис, який розміщуватиметься зверху по центру – заголовковий та знизу ліворуч – з прізвищами.

Пропорція проявлятиметься у самій побудові пера. Адже згідно законів природи, перо – пропорційне. Це пояснюється наявністю стовбура та рівних за співвідношенням бічних частин. Наявний художній вигин пера,

дозволяє незначно відхилитися від пропорції. Тому не дивно, що перо має не ідеально пропорційні сторони.

Освітлення та колір не менш важливі складові композиції. Ми обрали світло-пастельний відтінок охристого для нашого пера та темно сірі контури-впадини фактур. Світлові блики на птахів білого кольору – своєрідні акценти, що формують об'єм птахів, зосереджують на собі увагу та створюють ще один важливий елемент композиції – форму.

Колорит проекту – легкий політ пера, пурхання птахів, спокійні врівноважені кольори як і сама філософія.

Декоративність пронизує проект починаючи від птахів, та завершуючи фактурою зі стилізованим сонцем, деревом та колосками. Декоративність – вагомий елемент творення художньої кераміки.

Динаміка проекту проявляється завдяки різноманітним поворотам птахів, які несамовито прагнуть вирватися з орнаменту пера. Тут же прослідковується і ритмічність – почергове зигзагоподібне розміщення птахів.

Працюючи над проектом, використовуючи композиційні прийоми ми створюємо образ невловимого птаха і доносимо основні ідеї повчань Григорія Сковороди: свобода – найбільший скарб, слідування власному серцю, проходження власного шляху.

3 ГОЛОВНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

3.1 Використання необхідного інструментарію і матеріалів у виготовленні декоративного пласта.

Знання спеціального інструментарію та обладнання, особливості характеристик ключових матеріалів, таких як глина, поливи та ангоби для декорування дозволяють досягти хорошого кінцевого результату при виготовленні виробу з художньої кераміки.

Глина широко використовувалась багатьма цивілізаціями протягом століть завдяки своїм властивостям, таким як пластичність, усадка, вогнетривкість (після випалу стає міцна мов камінь), колір (в нашій майстерні глина теракота – при випалі набуває оранжевого кольору). Адже в результаті довготривалого процесу вивітрювання з осадових порід утворюється глина [20].

В своїй роботі ми будемо використовувати глину теракоту, яка після первинного випалу набуває своєрідного червоно-бурого або жовтуватокоричневого кольору. Поверхня таких виробів має матову, дещо пористу поверхню [16].

Щоб приготувати глиняну масу для подальшої роботи необхідно розмішати глину з шамотом – частинами вогнетривкої глини, випаленої до втрати своєї пластичності. Глина зберігається в поліетиленовому пакеті, щоб вона не втрачала вологи. Перед початком роботи її необхідно добре розім'яти [16].

Інструменти з металу зазвичай використовуються для розрізання глини або ж для глибокої різьби, а найголовнішими інструментами кожного кераміста являються стеки. Стеки зазвичай виготовлені з дерева, це дозволяє зробити стеки різної величини та різної форми. Глина має таку властивість, як частково поглинати вологу з дерев'яних виробів. Стеки з дерева зручно чистити а ще вони довгий час залишаються гострими. Стеки бувають найрізноманітніші, від великих лопаток для постукування і до маленьких

стеків для деталізації: стеки-петлі, бульки, штихеля, клюкарзи, косарики, долото, правильця, царпки та багато інших [15]; (Рис.Г.4.1).

Петля – інструмент, який має на своїх кінцях різні за величиною півовали. Ними зручно вибирати зайву глину там, де потрібно.

Робочий стіл найкращим також буде з дерева. Адже до такого стола під час роботи не буде прилипати глина. В майстерні розміщено також стіл, натягнутий тканиною, на якому зручно розминати занадто вологу глину, оскільки тканина поглинає воду, а бо ж перемішувати глину з шамотною масою [3, 26].

Для розрізання щільної глини зазвичай використовується гончарна струна, до її кінців прикріплені бруски. Для загладжування глини використовуватимемо не лише скульптурні стеки, циклі, а й звичайний металевий ніж. Металевий стоматологічний інструмент використовуватимемо для дуже дрібних деталей, фактур. Допоміжним засобом, що дозволить підтримувати необхідну вологу глини під час роботи слугуватиме губка [3, 27].

Глиняний пласт робиться на дошці, застеленій тканиною. Тканина слугує водночас вбирачем вологи та допомагає згодом при переміщенні пласта.

Для виготовлення керамічного пласта широко використовується трафарет, або маска – вирізаний з картону сегмент пласта. Він прикладається на тканину та обводиться ручкою з додаванням п'яти, семи міліметрів, з урахуванням того, що пласт дасть усадку при сушці та випалу. Для того щоб пласт був міцним та не давав тріщини, під час накладання глини на тканину, постукуватимемо її масивним дерев'яним брусом.

Для створення необхідних фактур використовуватимемо кільця, корки, різноманітні скляні баночки, а також робитимемо фактуру джгутиковою ліпкою. Використовуватимемо шлікер, як клейку глину рідкої консистенції для прикріплення декору до пласта [44].

Для створення повільної сушки пласта після закінчення роботи знадобиться поліетилен, який накидається зверху та не дозволяє пласту швидко висихати. Це застерігає пласт від тріщин.

Для зачищення пласта використовується наждачний папір різної щільності та малярна широка щітка для очищення пласта від пилу.

В залежності від техніки декорування при фарбуванні виробу використовуються такі інструменти як пензлі та пістолет-фарбувальник або компресор (для розпилення фарби). Пензлі зазвичай беруться натуральні – білка, колонок, що дозволяє фарбі не затримуватись на пензлику, а збігати, зафарбовуючи глиняну поверхню. Серед інструментів є також і гумова груша, хоча вона часто застосовується при декоруванні фляндрівки, однак заповненою ангобом грушею можна також зробити об'ємний декор. Можна також і використовувати невеликі шприци [3, 28-29].

Для декорування пласта використовуватимемо ангоб, фарбу що складається з рідкої глини, розведеної до консистенції сметани і доданого пігменту – оксиди металів чи інші барвники. Використовуватимемо також емалі – матове покриття склоподібної природи, біле чи кольорове, створене для того, щоб приховати своєрідний колір глини [3, 22-24].

Широко застосовується глазур – прозоре покриття, що плавиться при низьких температурах та надає виробу неймовірного блиску [3, 22-24].

Випал виробу відбуватиметься у муфельній печі. Така піч має муфель – камеру, що закривається зацільненою кришкою. Це оберігає керамічні вироби від дії вогню. Максимальна температура випалу 1000 °C [24].

3.2 Основні технологічні етапи творення мистецького виробу.

Проминка глини – головний етап в роботі. Гончарною струною відрізаємо потрібний нам шмат глини. Проминку будемо робити на абсорбуючій поверхні, а саме на столі, обтягнутому тканиною. Роблячи тиск на глину зап'ястями, переминаємо глину наче тісто. Наша глина є занадто вологою, консистенція подібна до грязі, з такої глини не зробиш форми, тому перемнемо глину з шамотом – випаленою глиною до рівня спікання або каоліном. Для того аби правильно розмішати, розділимо свою глиняну масу на вісім рівних шматків металевою пластиною. Великі шматки в свою чергу теж розділимо на двоє, отримаємо шістнадцять малих шматочків. Навпроти кожного такого шматочка насиплемо кучку шамоту. Перемішаємо кожну кучку з шамотом на своєму робочому столі. Після цього з'єднаємо всі шматочки і ще раз розімнемо глину. Попередньо-набутий досвід дозволяє нам визначити якої саме консистенції потрібна глина для пласта. Тепер, коли вона набула густішої консистенції, зникло повітря, глина підходить для роботи [42]; (Рис.Г.4.2).

За техніку формотворення оберемо вільну ліпку, а саме пласт. Як відомо, цільний пласт має властивість тріскатись як при сушці, так і при випалі, то ж наше перо ми розділили на сегменти, аби убезпечити себе від тріщин. Технологія ліпки пласта також не дозволяє робити гострі кути чи виступи, які в результаті можуть легко обламатися. Тому класичний розділ пера на частини по центральній осі, стовбуру є не скрізь правильним. Переділимо перо згідно того як дозволятиме технологія ліпки. Використовуватимемо пластично-фактурне оздоблення: рельєфне ліплення, фактуру «ниток», ажур [34].

На рівну дошку застелимо ситцеву тканину, візьмемо картонний трафарет нижньої частини пера прикладемо та обведемо ручкою по тканині з додаванням 7ми міліметрів навколо (з урахуванням усадки пласта). Накладатимемо глину згідно контурів трафарету, вмнатимемо та

постукуватимемо брусом, аби не утворилось впадин знизу і пласт не дав тріщини. На вигладженому пласті стеком окреслимо потрібний малюнок та зробимо рельєфи. Декоративні завитки а також птах зробимо стеком, фактури кіл зробимо корками та скляними баночками. Ще раз загладимо плоскі площини ножом та циклею. Це надасть пласти більш привабливого вигляду. Зробимо в пласті отвори, аби його можна було кріпити потім до ДСП плити; (Рис.Г.4.3,4).

В книзі «Кераміка України» М. Серб подає декоративні пласти С. Андрусова, Л. Богинського та інших. У виданні можна зустріти як цілісні пласти з так і з декількох частин [30, 53-56].

Організуємо для нашого пласта повільну сушку, злегка накинувши поліетилен зверху (не кутаючи). А також покладемо на краях пласта важелі – шматочки чорної глини чи шматочки гіпса, що не дозволять коробитися нашому пласти під час сушки. Наступні частини зробимо подібним чином (Рис.Г.4.5).

Деякі нюанси, що дозволяє ескіз, та не дозволяє пласт будемо змінювати виходячи з технологічних причин. Наприклад ми не зможемо зробити деякі виступи у пласті (виступаючий дзьоб за перо), оскільки нам потрібен цільний пласт без дірок. Тому другу частину зліпимо цільним пластом, залишивши отвір птаха всередині. Наведемо контур дерева та зробимо його контррельєфом. Листочки зробимо проколюючи пласт гострим стеком.

В своїй творчій роботі використаємо такий елемент декору, як стилізовані колоски. Про використання рослинних мотивів як декору української кераміки дізнаємося з монографії Галини Івашків «Декор української народної кераміки» [14, 227].

Частину пласта зі стилізованими колосками будемо виконувати технікою джгутикової ліпки. Для цього візьмемо невеликий шматочок глини та будемо розкачувати його долонею на дерев'яному столі доки не сформуємо рівенький за формою джгутик. Джгутик не повинен бути дуже

тоненький, однак і не повинен бути товстим. Сам пласт не буде лише з джгутиків. Зробимо невеликої товщини рівний пласт, змастимо його шлікером та зверху задекоруємо джгутиками, сформувавши потрібну нам форму колосків. Джгутики можна загладити злегка циклею, одночасно притиснувши до пласта [27].

У Верхній завершальній частині зробимо рельєфи гір, вибравши глину на верхівці і наліпивши її на горах. Хмарки зробимо лише як легку обводку стеком. Таким чином створимо незначний ефект перспективи. Орнаментака знизу пера більша за об'ємом, тоді як до верху менша та легка.

Птахи зробимо окремими пластами крім першого (він являється одним цілим з нижнім пластом) адже будемо кріпити їх на дерев'яні бруски різної величини, для створення ефекту польоту та звільнення.

Покладемо на краї пластів важелі (шматочки гіпсу чи глини) для того аби пласт не коробився та залишимо їх підсихати. Етап сушки може проходити за звичайних умов – на стелажах майстерні, або в примусових умовах - спеціальних для цього приміщеннях. В нас це буде звичайний природний процес сушки в майстерні. Щоб пласт не тріснув, зробимо повільну сушку, злегка накинувши поліетилен, який згодом забиратимемо [27]; (Рис.Г.4.5).

Після того як всі частини пласту висохли, зачистимо їх наждачним папером. Для цього візьмемо малої зернистості папір 80 та 100 та горизонтальними рухами зачистимо пласт від незначних нерівностей. Малярною широкою щіткою очистимо пласт від пилу зачистки. Потім візьмемо вологу, але добре вижату губку та протремо всі частини пласту. Пласт готовий до фарбування (Рис.Г.4.6,7).

Розфарбовуватимемо пласт ангобом. Шпаринки та контррельєфи замальовуватимемо темно-сірим ангобом, який здобудемо розмішавши чорний колір з білим. Тоді зверху поступово наноситимемо світло-охристий ангоб. На птахах зробимо білі акценти, для того аби вони виділялись на однотонному відтінку пера. Для цього змішаємо охристий ангоб з білим та

отримаємо світліший відтінок охристого. Висвітлимо голівки птахів та кінчики крил. Потім на цих світлих плямах залишимо білки білого кольору. Ангоб забезпечить матовість нашого виробу. Тому Після того як пласти розписані ангобом висохнуть на сушці – спеціальному приміщенні, де знаходиться наша піч для випалу, задуємо поливою всі частини нашого пласта [1]; (Рис.Г.4.8.9).

Для випалу загрузимо всі частини декоративного пласта у муфельну піч. При поступовому підвищенні температури аж до 1000 °С, випалюватиметься наш виріб. Випалені частини пласта прикріпимо шурупами до обтягнутого сірою тканиною ДСП. Птахів розмістимо на різних за висотою дерев'яних брусках. Птахи по чергово будуть розміщені вище попереднього. Таким чином найвищий птах, той що звільнився від орнаменту пера, буде розміщуватись найвище.

Дипломний виріб готовий.

3.3 Матеріальні затрати на виготовлення дипломної роботи.

1. Глина – 80 грн
  2. Шамот – 60 грн
  3. Шлікер – 30 грн
  4. Фарба – 100 грн
  5. Випал – 60 грн
  6. Тканина – 150 грн
  7. Плита ДСП – 300 грн
  8. Шурупи – 40 грн
- Всього: 820 грн

ВИСНОВКИ

«Світ ловив його та не спіймав». Філософія Григорія Сковороди унікальна тим, що Сковорода ніколи не втікав від світу, він був у стані постійної взаємодії з ним, навчався, аналізував, надихався та творив [32]. Неоцінена спадщина, залишена філософом – своєрідна підказка кожному, як не втрачати свободу власного польоту, віднайти його праведний шлях, та істинну ціль. Справжнє щастя для нас мати такого учителя, а ще більше щастя – слідувати цих повчань, аби залишатись тим невловимим птахом.

Означена проблема свободи визначена у кваліфікаційній роботі своєю актуальністю. Адже сьогодні, коли вільний демократичний світ постав перед неприпустимою загрозою авторитаризму, який у XXI столітті будь-яким чином вирішив панувати над світовим ліберальним порядком, свобода стала еталоном кожного.

Споріднені проблеми визначили у роботі чітку мету, яка підсилює ідею жаги до свободи кожної особистості і врешті-решт нації. Надія та сподівання на безхмарне майбутнє нащадків вільного українського народу.

Пошук художнього образу «Невловимого птаха» являється своєрідним відображенням філософських повчань Григорія Сковороди та водночас у своїй декоративній формі подає об'єктивну картину сьогодення. Під час роботи над пояснювальною запискою, ми провели систематизацію та аналіз джерельної бази, організацію і характеристику творів сучасного українського мистецтва, що дало змогу представити художнє трактування невловимого птаха та підсилити ідею свободи у творчому задумі кваліфікаційної роботи.

Чітко поставлені завдання окреслюють занурення сучасних засобів ДПМ для творення ескізної бази майбутнього мистецького твору, розширення і збагачення художнього образу у результативному програмуванні проєкту.

В основі концепції декоративної композиції втілення ідеї Григорія Сковороди про досягнення свободи, що досягається шляхом великої праці

самопізнання, самовладання та самовдосконалення. Головна суть – не можливо досягнути результату без жодних зусиль. Наполегливе бажання звільнення втілено в образі птаха, що вилетів за межі пера, хоча подібним настроєм наповнений кожний птах, адже в їх становищі проглядаються зроблені зусилля.

За допомогою реалізації керамічного виробу у вигляді пласта, сегментації творчої площини, фактурного розмаїття та використання різної висоти платформ, створено ефект легкості польоту. Поставлена ціль, працелюбність, змотивованість – основна формула звільнення.

Важливим є втілення задуму в матеріалі – глині. Набуті під час навчання фахові знання забезпечують технологічний алгоритм використання різноманітних технологій, прийомів, пошуків вдалої форми та стилізації задуму. Залучення необхідного інструментарію для творення у матеріалі художнього образу з застосуванням різних фактурних поверхонь сприяє виникненню у свідомості глядача асоціацій з життєвою біографією великого філософа. Цікава стилізація та подача птахів, надає роботі динамічності, яка вдало поєднується з колористикою пастельних відтінків охристого та сірого.

Кваліфікаційний виріб володіє певним рівнем завершеності, виразності та відповідності теми через форму. Практична значущість художнього виробу може бути адаптована у формі декоративної композиції, як окраса інтер'єру закладів культури та мистецтва, а також інтер'єрів житлових будинків.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ:

1. Ангоб. *Велика українська енциклопедія*: веб-сайт. URL: <https://vue.gov.ua/Ангоб> (дата звернення: 05.11.2023).
2. Багалій Д. І. Український мандрований філософ Григорій Сковорода. Київ : Орій, 1992. 472 с.
3. Буббико Дж., Крус Х. *Кераміка: техніки, матеріали, изделия* /пер. с итал. видавництво «Ниола-Пресс», 2009. 128 с.: ил.
4. Валле. В. *Свобода та її вороги. Нотатки під час війни*. – Харків: ВД «Фабула», 2022. – 240с.
5. Велика Волинь. *Культурно-мистецький проект*: Житомир, 2013. – 96 с.
6. *Війна сіє смерть, а будь-яка творчість зароджує життя. Детектор медіа*: веб-сайт. URL: <https://detector.media/community/article/198975/2022-05-07-viy-na-siie-smert-a-bud-yaka-tvorchist-zarodzhuie-zhyttya/> (дата звернення: 02.11.2023).
7. В Японії зроблять мангу про «Привида Києва». *Волинські новини*: веб-сайт. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/v-yaponiyi-zrobliat-manhu-pro-pryvyda-kyyeva/> (дата звернення: 02.11.2023).
8. Голубець О.М. *Львівська кераміка*. – Київ: Видавництво «Наукова думка», 1991. – 116с.
9. Голубець О., Дворак-Галік О., Хижинський В. *Сучасна українська кераміка = Ukraine contemporary ceramics*. – Львів : Колір ПРО, 2018. – 135 с. : іл.
10. Да Вінчі, Кум, Хаммер, Татарин: у Холодному Яру відкрили меморіал полеглим воїнам-добровольцям. *НОВИНАРНЯ. Новини України що воює*: веб-сайт. URL: <https://novynarnia.com/2023/06/18/da-vinchi-kum-hammer-tataryn-u-holodnomu-yaru-vidkryly-memorial-poleglym-voynam-dobrovolczyam/> с.
11. Євген Овчарик «Поранена Цеглина» та «Боже, Україну збережи» *TseGlyna*: веб-сайт. URL: <https://www.facebook.com/ceramics.fest.kyiv> (дата звернення: 05.11.2022).

12. Журнал «Локальна історія» Українська Галицька Асамблея. N12(50)/2022 [Журнал «Локальна історія» №12 \(2022\) –\(book-ye.com.ua\)](http://book-ye.com.ua)
13. Іваньо І. В. Філософія і стиль мислення Г.Сковороди. Київ : Наукова думка, 1983. 270 с.
14. Івашків Г. Декор української народної кераміки XVI - першої половини XX століть. [монографія]. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2007 р., 543 с., іл..
15. Інструменти для глини – якими вони бувають? *100 Idey*: веб-сайт. URL: <https://100idey.com.ua/instrumenti-dlja-glini-jakimi-voni-buvajut-ua> (дата звернення: 05.11.2023).
16. [Кераміка](https://uk.wikipedia.org/wiki/Кераміка). *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кераміка> (дата звернення: 02.11.2023).
17. Клочун А., Власюк О.П. Категорія свободи у філософії Григорія Сковороди в культурно-мистецьких інтерпретація сучасних дослідників. Актуальні питання культурології: Альманах наук. тов. «Афіна» каф. івент-ндустрій, культурології та музеєзнавства. Вип. 22. Рівне : РДГУ, 2022.
18. Костенко Л. Записки українського самашедшого. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2014. – 416С.
19. Костянтин Качановський. Мурал. [Електронний ресурс] /Konstantin Kachanovsky // Facebook. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/profile.php?id=100012165854923> (дата звернення: 17.05.2023)
20. Крутенко Н.Г. Розповіді про кераміку. – Київ: Видавництво «Либідь», 2002. – 240с.
21. Лютий Т. Сковорода. Самовладання. Київ : Темпора, 2022. 632с.
22. Мотиль Р. Українська художня кераміка середини XX — початку XXI століття: історіографія та методика дослідження. *Народознавчі зошити*, 2016. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaZo_2016_1_11 С. 92 - 98.

23. Мусіхіна Л. Коли захиталося небо. «V» означає «вільні». – Тернопіль: ДЖУРА, 2016. – 216с.
24. Муфельна піч. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Муфельна_піч (дата звернення: 02.11.2023).
25. Неудачина Т.І., Коробкіна О.Г. Григорій Сковорода: філософія життя і творчості «українського Сократа» : наук.-допом. бібліогр. покажч. Харків: Харків : ХНПУ, 2019. 128 с.
26. Основи художественной композиции: правила и приемы. Art studio LIHTARYK: веб-сайт. URL: <https://lihtaryk.com.ua/osnovi-hudozhnoyi-kompoziczii-pravila-i-prijomi/> (дата звернення: 02.11.2023).
27. Основи технологии керамики. *StudFiles*: веб-сайт. URL: <https://studfile.net/preview/8650857/page:6/> (дата звернення: 05.11.2023).
28. Пашук А. Проблема свободи у філософії Григорія Сковороди. Зап. Наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка: праці Історико-філософської секції. Львів, 1994.
29. Роксоляна. Mir-knigi.com.ua: веб-сайт. URL: <https://mir-knigi.com.ua/read/59011-roksoljana/next/21> (дата звернення: 02.11.2023).
30. Серб М. А. Кераміка України. *Ceramics of Ukraine*. – Київ: ВЦ "Логос Україна", 2009. – 162 с.: іл.
31. Сковорода Григорій Савич. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сковорода_Григорій_Савич#Ранні_роки (дата звернення: 30.03.2023).
32. Сковорода Г. С. Сад пісень: Вибрані твори. Для ст. шкіл.в. – Київ: Веселка, 1983. – 190с., іл..
33. Суспільне презентувало документальний фільм «У пошуках Сковороди» (cinema.in.ua)
34. Техніка та технологія керамічного виробництва. *ПроArt*: веб-сайт. URL: <http://arshistorian.blogspot.com/2014/08/blog-post.html> (дата звернення: 11.05.2023).

35. Ушкалов Л. Ловитва невловного птаха: Життя Григорія Сковороди. Вид. 2-е. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – 368с. (Серія «Постаті культури»)
36. Філіпчук О. Україна тримає небо. Збірка патріотичних поезій. Рівне: ПП «Формат – А», 2022. 88 с.:іл.
37. Чижевський Д. І. Філософія Г. С. Сковороди. Харків : Прапор, 2004. 272 с.
38. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів: У 12 т. / Редкол.: М.Г.Жулинський (голова) та ін. — К.: Наук. думка, 2001 — ISBN 966-00-0625-Х. Т. 4: Повісті. — 2003. — 600 с
39. Юрій Журавель. Знай Наших [Електронний ресурс] /Yuriy Zhuravel // Facebook. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/Zhuravelll> (дата звернення: 17.05.2023).
40. Alina Mukhailova. Історія невідомого Торнадо. [Електронний ресурс] // Facebook. – Режим доступу: https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=pfbid02J24xbrLpzucgATLJWafk6PYqMtJW1rn8EKw77gNwGeubSY4SgyyLaxxmMgBKsexxl&id=100007738440495 (дата звернення: 02.11.2023).
41. Anastasia Pavlovna. Публікації авторських робіт [Електронний ресурс] /Anastasia Pavlovna // Instagram. – Режим доступу : <https://www.instagram.com/anastaspavlovna/> (дата звернення: 17.05.2023).
42. Cuff Y. Ceramic Technology for Potters and Sculptors. Publisher : «University of Pennsylvania Press» (April 1, 1996), – 440 pages.
43. De Libertate Григорій Сковорода. Укрліб: веб-сайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=269> (дата звернення: 30.03.2023).
44. Leach's S. Pottery Handbook. Publishing house: «Stewart, Tabori & Chang Inc», 2013. – 240 page-ill.
45. Liefkes R. Masterpieces of world ceramics. Publishing house: «V&A Publishing», 2008. - 144 page-ill.

46. Neivanmade. Діяч мистецтв [Електронний ресурс] /Neivanmade // Instagram. – Режим доступу : <https://www.instagram.com/neivanmade/> (дата звернення: 17.05.2023)

ДОДАТКИ

Іконографічний матеріал

Рис.1 Ілюстрація Тетяни Якунової

(продовження додатку А)

Рис.2 Плакат художника Neivanmade «Волю українським полоненим!»

(продовження додатку А)

Рис.3 Плакат художника Neivanmade «Волю героям Азовсталі!»

(продовження додатку А)

Рис.4 Плакат художника Neivanmade «Слава Україні!»

(продовження додатку А)

Рис.5 Плакат художника Neivanmade «STOP Russian-Iranian terrorism!»

(продовження додатку А)

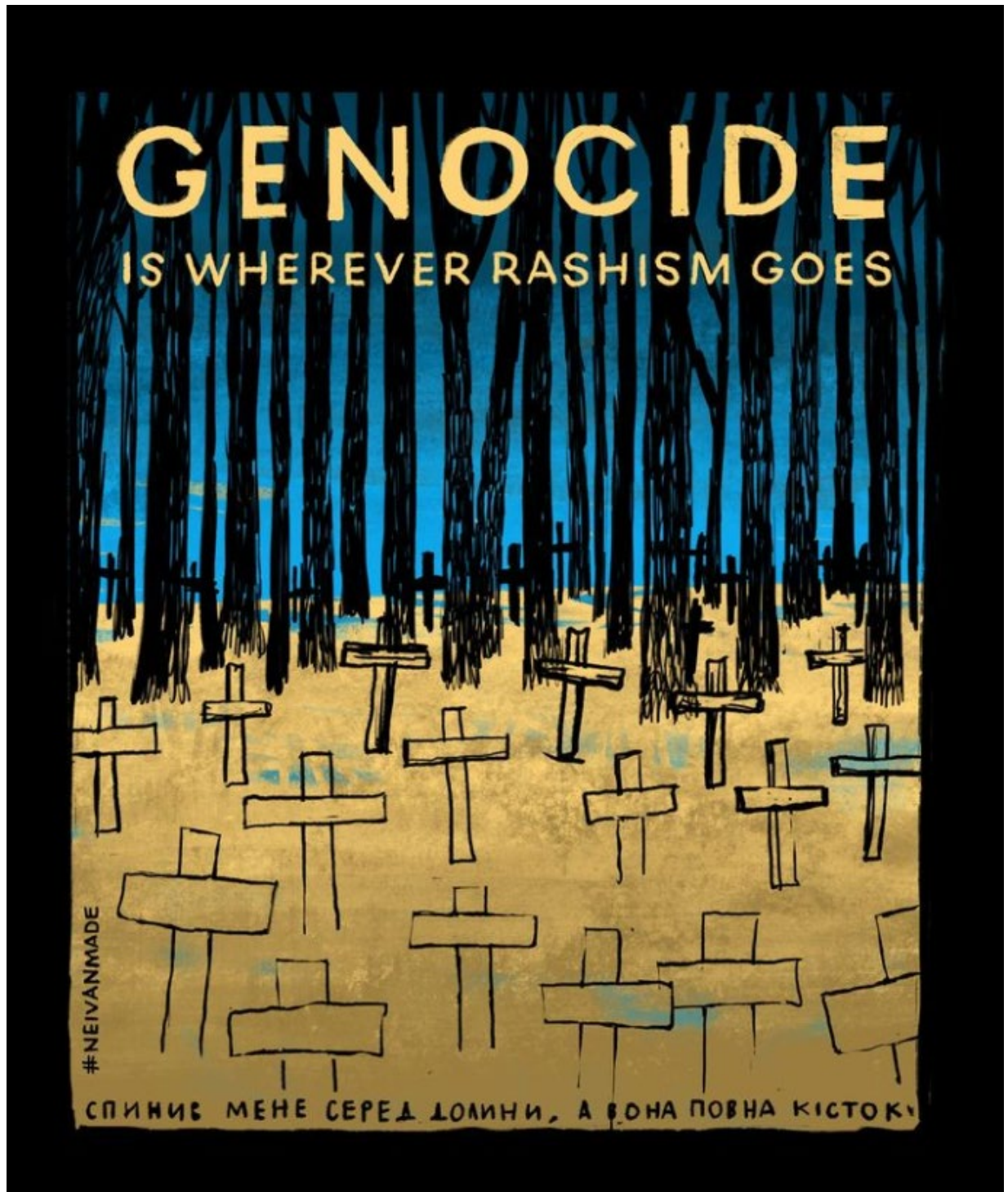

Рис.6 Плакат художника Neivanmade «GENOCIDE is wherever rashism goes»

(продовження додатку А)

Рис.7 Робота Анастасії Павлової «Пам'ятай»

(продовження додатку А)

Рис.8 Робота Анастасії Павловної «Будь сильною»

(продовження додатку А)

Рис. 9 Робота Анастасії Клочун «Надлюдина»

(продовження додатку А)

Рис.10 Робота Анастасії Павловної «Україна – мученик сучасного світу»

(продовження додатку А)

Рис. 11 Цифрова ілюстрація Юрія Журавля «Привид Києва»

(продовження додатку А)

Рис. 12 Юрій Журавель «За байрактаром байрактар...»

(продовження додатку А)

Рис.13 Фарфорові цеглини Євгена Овчарика «Поранена цеглина» та «Боже, Україну збережи»

(продовження додатку А)

Рис. 14 Мурал Костянтина Качановського «За дітей»

Ескізна база

Рис. 1 Перше бачення кваліфікаційної роботи: птах, у розмаху крила якого проглядається образ Сковороди

(продовження додатку Б)

Рис. 2 Біографічний ескіз-спроба

(продовження додатку Б)

Рис.3 Сковорода: сопілка та вівця

(продовження додатку Б)

Рис. 4 Стилiзований птах над жезлами

(продовження додатку Б)

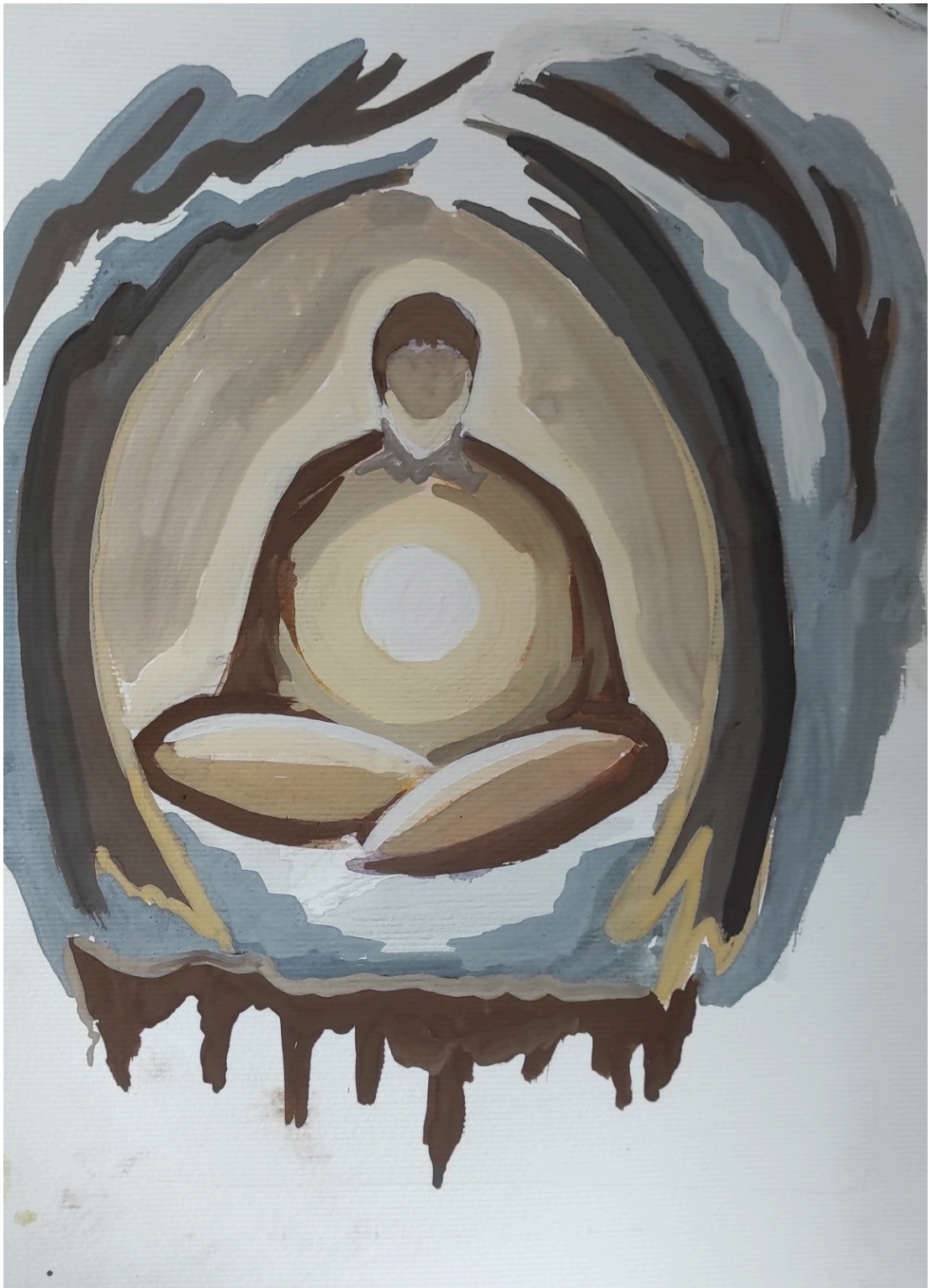

Рис. 5 Медитація поміж дерев

(продовження додатку Б)

Рис. 6 Медитація над птахом

(продовження додатку Б)

Рис. 7 Людина на скелі

(продовження додатку Б)

Рис. 8 Сковорода – вогняний фенікс

(продовження додатку Б)

Рис. 9 Мандрівний Сковорода в техніці петриківського розпису

(продовження додатку Б)

Рис.10 Подача творчого виробу у вигляді книги

(продовження додатку Б)

Рис. 11 Сковорода в щіліні дерева, над ним – невловимий птах

(продовження додатку Б)

Рис. 12 Розвиток першого ескізу птах та обриси Сковороди

(продовження додатку Б)

Рис. 13 Перша спроба пера та птахів

(продовження додатку Б)

Рис. 14 Пошук форми пера та птахів

(продовження додатку Б)

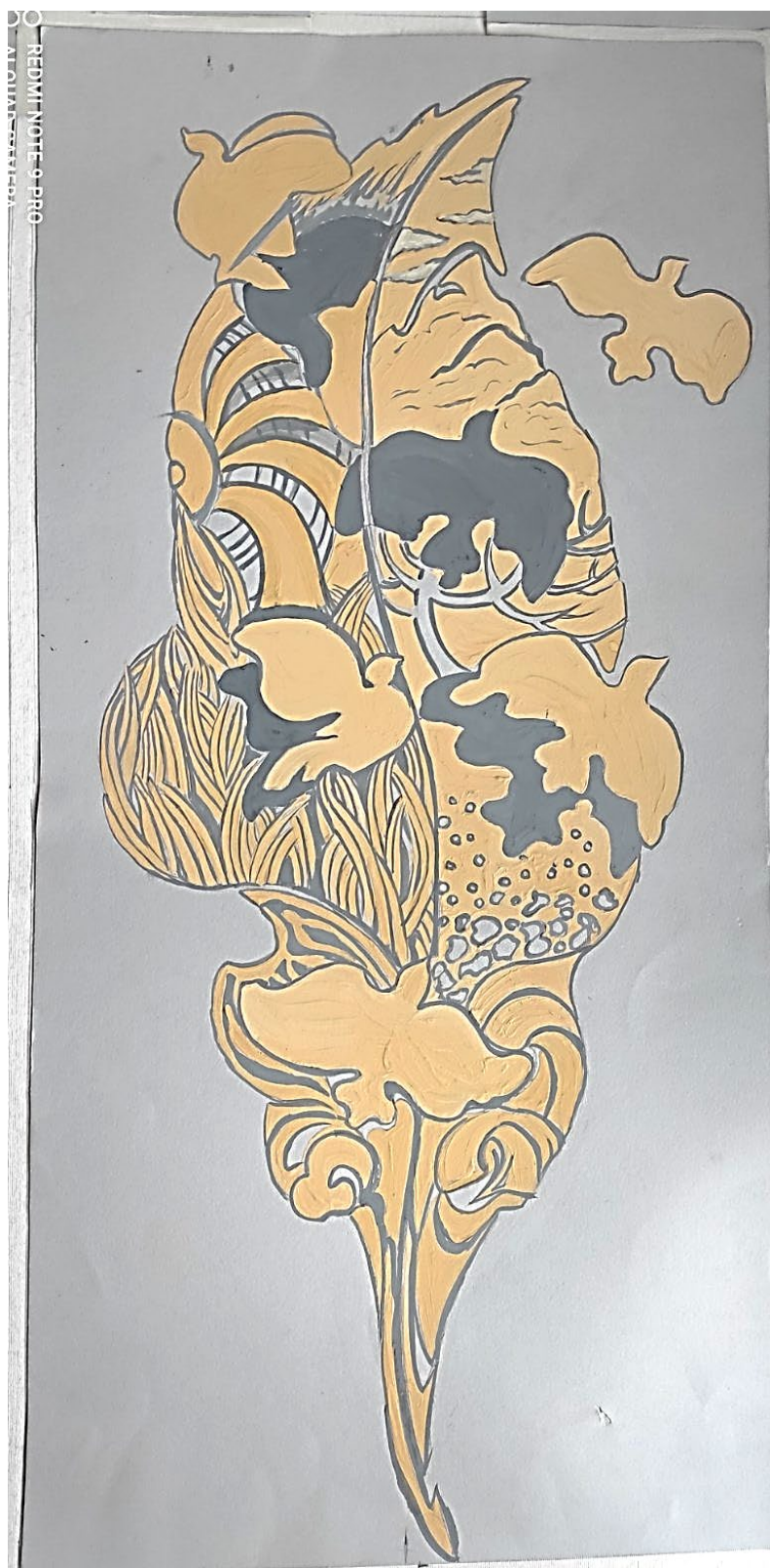

Рис. 15 Вдосконалення форми пера та птахів

(продовження додатку Б)

Рис. 16. Підготовка ескізів пера до передзахисту

(продовження додатку Б)

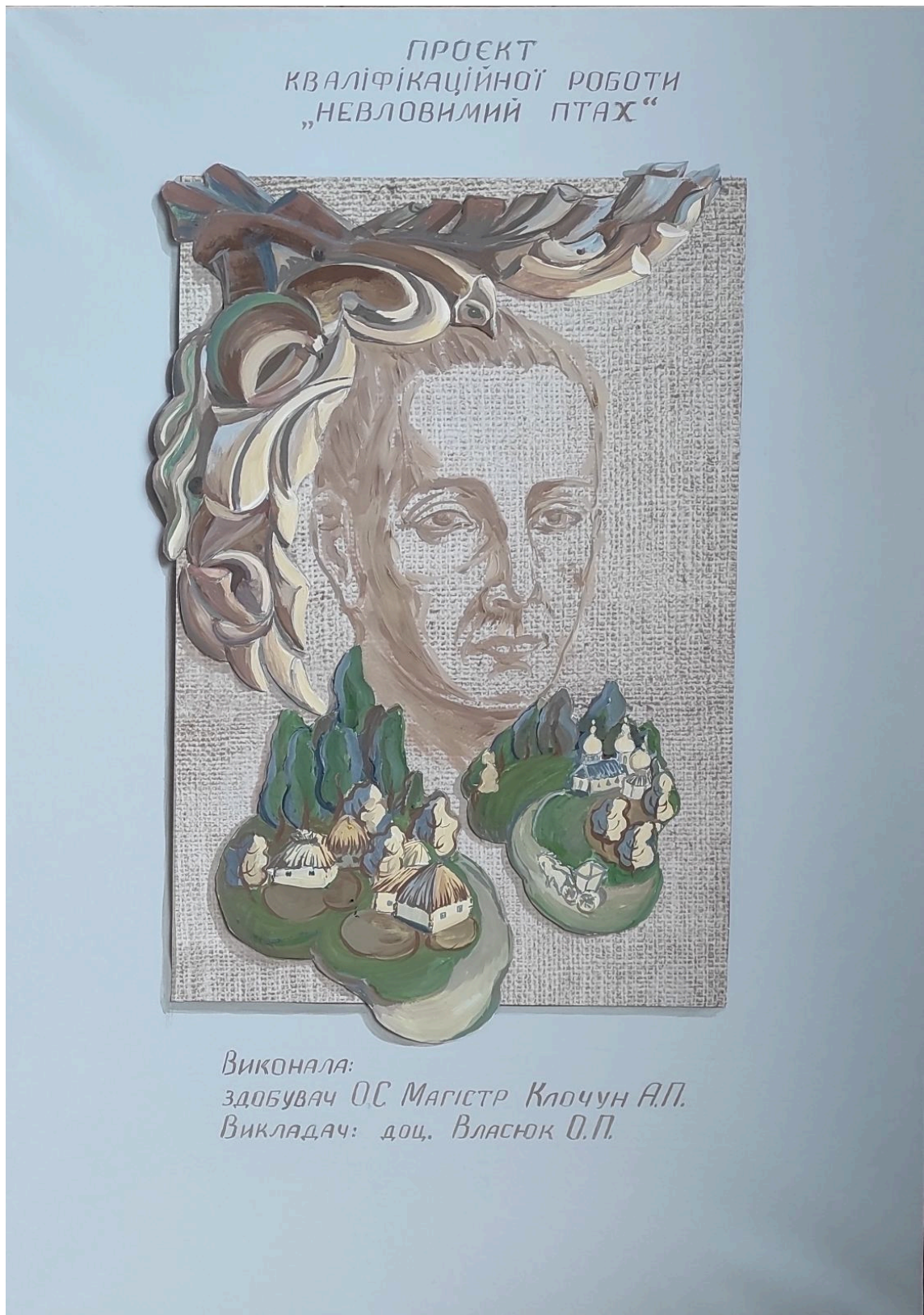

Рис. 17 Підготовка проєкту 1 до попереднього захисту

(продовження додатку Б)

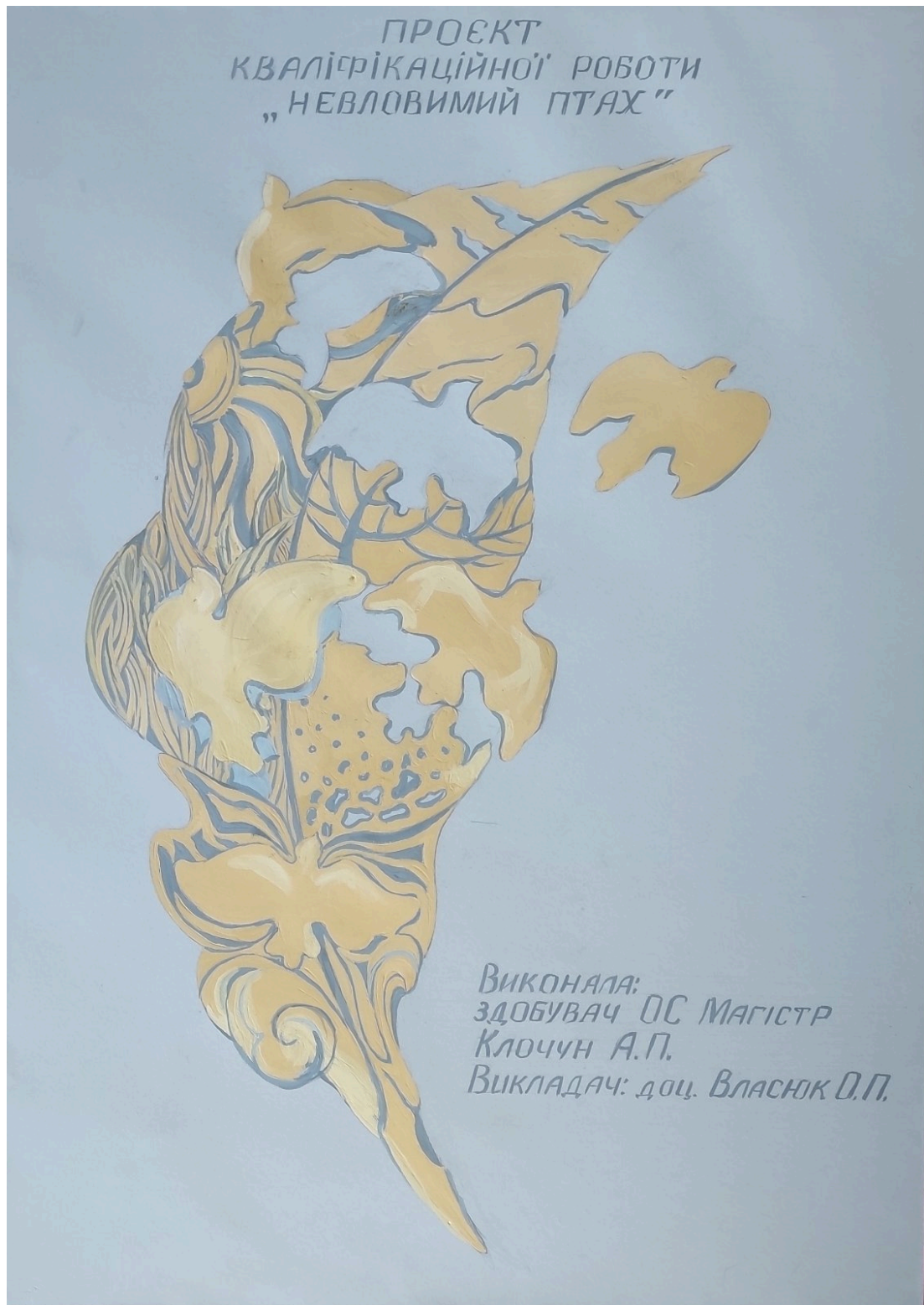

Рис. 18 Підготовка проєкту 2 до попереднього захисту

(продовження додатку Б)

Рис. 19 Розділення пера на сегменти

(продовження додатку Б)

Рис. 20 Макет пера з картону, з наданням об'єму.

Проект

Робота в матеріалі

Рис.1 Робочий інструментарій.

(продовження додатку Г)

Рис. 2 Проминка глини, переминання з шамотом.

(продовження додатку Г)

Рис. 3 Робота над однією частиною пласта.

(продовження додатку Г)

Рис. 4. Завершення двох частин пласта

(продовження додатку Г)

Рис. 5 Сушка всіх частин декоративного пласта, важелі зверху по краях.

(продовження додатку Г)

Рис. 6. Зачистка нождачним папером висушених частин пласта.

(продовження додатку Г)

Рис. 7 Продовження зачистки нождачним папером

(продовження додатку Г)

Рис. 8 Розпис пласта ангобами.

(продовження додатку Г)

Рис. 9 Продовження розпису частин пласта ангобами.

(продовження додатку Г)

Рис.10 Пласти випалені

Кваліфікаційний виріб

